

Διπλωματική εργασία

"Χαράσσοντας χωρικές αφηγήσεις ενός λιτού βίου
-από την προϊστορία μέχρι σήμερα- στην Ασφενδιανή ύπαιθρο"

Αλεβίζος Σωκράτης
Ορφανουδάκη Μαρία

Επιβλέπων Καθηγητής:
Σκουτέλης Νικόλαος

Περίληψη:

Στον οικισμό Ασφένδου του Δήμου Σφακίων, στο σπήλαιο Σκορδολάκια, βρίσκεται η παλαιότερη μορφή εικονιστικής τέχνης σε όλη την Κρήτη, πιθανά και σε ολόκληρη την Ελλάδα. Η πρόσφατη αρχαιολογική μελέτη σε σχέση με τις βραχογραφίες στο δάπεδο του μικρού σπηλαίου, τοποθετεί την δημιουργία τους μεταξύ 11.000-35.000 χρόνων πριν. Η παρούσα διπλωματική αναπτύσσεται γύρω από το εννοιολογικό υπόβαθρο που προέκυψε από την σε βάθος μελέτη του τόπου και από την προσπάθεια προσδιορισμού των γενεσιουργών δυνάμεων που διαμόρφωσαν την ταυτότητα του. Κάνοντας χρήση συμβολισμών δομούνται νέα περιβάλλοντα και μέσα από εικαστικές προσεγγίσεις διαμορφώνονται χώροι που αντανakλούν το παρελθόν.

Συνοδευτικό κείμενο της πρότασης

Γενικά χαρακτηριστικά της πρότασης

Στο πλαίσιο της πρότασης επιλέχθηκαν 3 σημεία επέμβασης –δύο εντός του οικισμού και ένα στην τοποθεσία του σπηλαίου με τις βραχογραφίες- των οποίων η σύνδεση προτείνεται να γίνει μέσω μίας νέας κυκλικής διαδρομής. Το μεγαλύτερο τμήμα αυτής της νέας διαδρομής, “πατάει” σε υφιστάμενα μονοπάτια και δρόμους και σημειακά επιχειρεί την επούλωση του παλιού κατακερματισμένου δικτύου κίνησης του οικισμού.

Γενική μας πρόθεση υπήρξε η ανάδειξη της αξίας των εγχαράκτων βραχογραφιών του σπηλαίου του Ασφένδου, αλλά και του τόπου, στην αγκαλιά του οποίου βρίσκετε αυτό το σπουδαίο εύρημα.

Στα τρία επιλεγμένα σημεία επέμβασης, επιχειρούνται χωρικές διαμορφώσεις και ανάπτυξη, μεσαίας και μικρής κλίμακας αρχιτεκτονημάτων, που υπηρετούν τα βασικά ζητούμενα της πρότασης μας. Δηλαδή την προβολή του σημαντικού αρχαιολογικού ευρήματος των βραχογραφιών και κατ’ επέκταση την ανάδειξη της πολιτισμικής κληρονομιάς του τόπου.

Δομικά συστατικά και θεμέλιοι λίθοι του οικοδομήματος τις κεντρικής ιδέας, υπήρξαν έννοιες και αξίες που αντλήθηκαν από την μελέτη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της περιοχής. Στην κορυφή αυτών, η απλότητα και η λιτότητα. Η επιβίωση που στηρίζεται στα άκρος απαραίτητα και βρίσκει απαντήσεις στα διάφορα ζητούμενα, σε απλές λύσεις και μέσα, αποτέλεσαν την κύρια πηγή έμπνευσης.

Χαρακτήρας επέμβασης

Ο χαρακτήρας της επέμβασης που υιοθετήθηκε προέκυψε από μια πολύ ενδιαφέρουσα για εμάς διεργασία. Από μια απρόσμενη αναστροφή ενός αρχικού στερεοτυπικού συλλογισμού.

Συγκεκριμένα, στις πρώτες μας επισκέψεις στο Ασφένδου, μαζί με τον θαυμασμό που νιώσαμε για το άγριο φυσικό τοπίο -που συνδιαμορφώνουν βραχώδες έδαφος, με ξερολιθιές και ερειπωμένες λίθινες οικίες- επήλθε και μία μικρή απογοήτευση που προκάλεσαν τα - διάσπαρτα στην ύπαιθρο- λάστιχα αυτοκινήτων, πλαστικά αντικείμενα και οι εφημέρες, -πρόχειρα φτιαγμένες- σύγχρονες κατασκευές.

Η πολύμηνη μελέτη και έρευνα σε σχέση με την περιοχή, αποκάλυψε την υποκρισία που υπέκρυπτε ο αρχικός μας συλλογισμός σε σχέση με τα ενοχλητικά, ευτελή αντικείμενα και τις ατημέλητες κατασκευές της υπαίθρου. Ενώ μας προκαλούσε θαυμασμό ο λιτός βίος του παρελθόντος και η ικανότητα των παλιών να ανταποκρίνονται στα ζητούμενα της δύσκολης καθημερινότητας χρησιμοποιώντας ή ακόμα και επαναχρησιμοποιώντας απλά μέσα και υλικά, ταυτόχρονα απορρίπαμε τη σύγχρονη έκφραση αυτής της πρακτικής.

Η εμποτισμένη ματιά στο σύνολο των δεδομένων μας επέτρεψε να ξεπεράσουμε την αρχική μας οπτική και να εμπλουτίσουμε τους τρόπους που αντιλαμβανόμαστε το περιβάλλον. Τα λάστιχα των αυτοκινήτων χρησιμοποιούνται ως βάση για τα μελίσσια έτσι ώστε αυτά να μην ακουμπούν στο έδαφος και σαπίζει το ξύλινο κέλυφος τους. Κομμένα στη μέση βαρέλια, μεταλλικά και πλαστικά, χρησιμοποιούνται ως ποτίστρες για τα ζώα. Νάilon, οικοδομικό πλέγμα και άλλα υλικά χρησιμοποιούνται στην αρχική τους μορφή χωρίς ιδιαίτερες επεξεργασίες για να λύσουν εύκολα και γρήγορα διάφορα πρακτικά κατασκευαστικά ζητήματα. Ο Ασφενδιανός του σήμερα δηλαδή, χρησιμοποιεί με ευρηματικότητα τα σύγχρονα, εύκολα προσβάσιμα υλικά, για να δώσει γρήγορες και οικονομικές λύσεις στα ζητήματα του, έτσι ακριβώς όπως έπρατταν και

οι πρόγονοι του και έτσι όπως επιβάλει η παντοτινά άγρια συνθήκη του βουνού και η απαιτητική ενασχόληση με την κτηνοτροφία.

Αυτός ο διαχρονικός τρόπος προσέγγισης και επίλυσης των διάφορων ζητημάτων, μας ενέπνευσε και μας ενθάρρυνε, να αναζητήσουμε κι εμείς τα στοιχεία της Αρχιτεκτονικής σύνθεσης των επεμβάσεων μας, σε εύκολα προσβάσιμα υλικά και απλές μεθόδους. Σε εύκολες, γρήγορες και οικονομικές τεχνικές δόμησης.

Αξιοποιώντας κοινά οικοδομικά υλικά με εναλλακτικούς τρόπους και ελάχιστη επεξεργασία και επαναχρησιμοποιώντας αντικείμενα και εξοπλισμούς, αποδίδοντας τους νέα ταυτότητα, επιχειρείτε η ανάπτυξη απλών αρχιτεκτονημάτων, φορείς ωμός πολλαπλών και σύνθετων εννοιών, που γεφυρώνουν το εχθές με το σήμερα.

1^ο σημείο επέμβασης

Στο πρώτο σημείο επέμβασης στην περιοχή του σπηλαίου –σημείο που για εμάς αποτέλεσε αφετηρία σκέψης- , το κέλυφος ενός Container προσαρτάτε/ ακουμπά, στην ανοιχτή όψη της βραχοσκεπής.

Στο εσωτερικό του κοντέινερ διαμορφώνονται δυο σκοτεινές αίθουσες. Από το εσωτερικό της πρώτης προσεγγίζονται και είναι ορατές, οι βραχογραφίες στο δάπεδο του σπηλαίου. Ένας γυάλινο τοίχος χωρίζει το φυσικό περιβάλλον της σπηλιάς από τον επισκέψιμο εσωτερικό χώρο του κοντέινερ.

Η δεύτερη αίθουσα με αναπαράσταση των σχηματισμών των βραχογραφιών στην οροφή, λειτουργεί ως χώρος/φίλτρο σταδιακής προσαρμογής από το σκοτάδι της πρώτης αίθουσας, στο δυνατό εξωτερικό Σφακιανό φως.

Η επέμβαση αυτή με τίτλο «ένα φορτίο από το παρελθόν», προσδοκά να αποτελέσει ένα χώρο συνάντησης του επίκαιρου με το αρχαίο, του εφήμερου και του προσωρινού με το παντοτινό, ενθαρρύνοντας έτσι ένα διάλογο που γεννά προβληματισμούς και ερωτήματα.

Το κέλυφος του χρησιμοποιημένου κοντέινερ, ως εφήμερος φορέας ενός αρχαίου μηνύματος, προτείνει την ανάγνωση των εγχάρακτων παλαιολιθικών σχεδίων ως μήνυμα που αρχικά αναπτύχτηκε για να επικοινωνήσει μόνο με την εποχή του και όχι απαραίτητα να γίνει διάυλος επικοινωνίας με το μακρινό μέλλον.

2° σημείο επέμβασης

Η δεύτερη Αρχιτεκτονική επέμβαση, τοποθετείται στην περιοχή που τουλάχιστον γεωγραφικά αποτελεί το κέντρο του οικισμού, και ταυτόχρονα είναι και το σημείο συνάντησης των δύο σημαντικότερων πεζοπορικών διαδρομών. Πρόθεση μας υπήρξε η δημιουργία ενός χώρου που έχει ξεκάθαρη αναφορά στις βραχογραφίες και αντανακλά τη σπουδαιότητα αυτού του σημαντικού αρχαιολογικού ευρήματος.

Στο πλαίσιο της πρότασης, το σύνολο της σύνθεσης των εγχάρων σχεδίων του σπηλαίου του Ασφένδου, απλώνεται στο ανάγλυφο δάπεδο μιας βυθισμένης πλατείας. Ο χώρος συστήνει τα εγχάρων σχέδια στον επισκέπτη, μεγεθύνοντας τα και ενθαρρύνοντας τη βιωματική περιήγηση σε αυτά, με πολλαπλούς, εναλλακτικούς τρόπους. Αφή, θέαση από κοντά ή από ψηλά.

Η μορφή που έλαβε αυτό το «μνημείο», ο κυκλικός τοίχος που το περιβάλλει, βύθιση του στο έδαφος και το υδάτινο μονοπάτι που το διατρέχει, εμπλουτίζουν την νοηματοδότηση του, και σε αυτή προσθέτουν την έννοια της μεγάλης στέρνας.

Στον τόπο αυτό το νερό δεν ήταν ποτέ αρκετό για να καλύψει το σύνολο των αναγκών. Η στέρνα ήταν για αιώνες η κυρίαρχη κατασκευή που εξασφάλιζε τις απαραίτητες ποσότητες νερού, για να μπορεί ο οικισμός να έχει ζωή. Αυτή λοιπόν η εγκατάσταση πέρα από την σαφή της αναφορά στις βραχογραφίες, φιλοδοξεί να αποτελεί ταυτόχρονα μία υπόμνηση του αέναου αγώνα που δινόταν για τη συλλογή του νερού.

Τα επιμέρους στοιχεία που συνθέτουν αυτή την δεύτερη επέμβαση είναι κοινά με αυτά της επέμβασης στη σπηλιά. Τμήματα από κοντέινερ, οξειδωμένες μεταλλικές επιφάνειες, οπλισμός σκυροδέματος και σκαλωσιές οικοδομής, συγκροτούν χώρους, διαδραματίζοντας και σε αυτή η περίπτωση απροσδόκητους ρόλους.

3° σημείο επέμβασης

Το τρίτο σημείο που έχουμε επιλέξει να επέμβουμε, ταυτίζεται με την είσοδο στον οικισμό –ερχόμενοι από Χανιά– και την αφετηρία της προτεινόμενης νέας κυκλικής πεζοπορικής διαδρομής.

Η πρόταση συμπεριλαμβάνει ένα σύνολο επεμβάσεων που προσκαλούν τους επισκέπτες να εκκινήσουν από εκεί την πεζοπορία τους και την εξερεύνηση του χωριού.

Το σύνολο αυτό περιλαμβάνει:

- Ένα χώρο στάσης /πλατεία που συστήνει τα ερείπια της γειτονιάς ως σκηνικό μίας θεατρικής σκηνής και προσκαλεί τον επισκέπτη να τα ανακαλύψει.
και
- Το κέλυφος ενός κοντέινερ το οποίο συνδιαλεγόμενο με ένα ερείπιο, προσφέρουν από κοινού στέγη σε χώρους ενημέρωσης και παροχής πληροφοριών σχετικά με τις βραχογραφίες, τα μονοπάτια και τον οικισμό.

Δύο ακόμα μικρές κλίμακας χειρονομίες, μία γέφυρα και μία υποσκαφή στοά, συνδέουν τις παραπάνω δύο υποενότητες και ταυτόχρονα αποκαθιστούν σημειακά συνδέσεις μεταξύ γειτονιών που διέκοψε κατά το παρελθόν η έλευση του ασφαλτόδρομου.

Η Τρίτη αυτή επέμβαση ως αφετηρία, συνιστά την πρώτη επαφή με τα μορφολογικά, λειτουργικά και εννοιολογικά χαρακτηριστικά, του συνόλου των επεμβάσεων και φιλοδοξεί να αποτελέσει ένα εύχρηστο λεξικό για την συνέχεια της περιήγησης στις υπόλοιπες περιοχές επέμβασης. Ως θραύσμα, η κοίλα –γυμνή- τσιμεντένια επιφάνεια της μικρής πλατείας, προμηνύει την επερχόμενη συνάντηση με την μεγάλη κυκλική επέμβαση του μνημείου, με την οποία μοιράζεται κοινά μορφολογικά στοιχεία και συμβολικές προεκτάσεις.

Συνοψίζοντας

Θα λέγαμε ότι η πρόταση μας , από την γέννηση της ως ιδέα, μέχρι την τελική μορφή που έλαβε και παρουσιάζεται σήμερα, βουτά συνέχεια στο παρελθόν και από διάφορα σημεία του χρονικού ορίζοντα ανασύρει κεντρικές έννοιες και επιχειρεί να τις μετενσαρκώσει σε σύγχρονες αρχιτεκτονικές αντανakλάσεις.

Παραφράζοντας ελαφρώς τα λόγια του Arman 1928-2005 -εικαστικού του κινήματος του νέου ρεαλισμού και πρωτοπόρου στην εκτενή χρήση της τεχνικής της ανακύκλωσης υλικών για τη δημιουργία έργων τέχνης- επιχειρούμε να περιγράψουμε τη **δυναμική**, της πρακτικής της επανάχρησης και γενικότερα του επαναπροσδιορισμού ρόλου του αντικειμένου:

*Οι ιδιότητες ενός πράγματος εμφανίζονται ξαφνικά, με όλη τους την ένταση και πραγματικότητα, τη στιγμή που πρόκειται να το χαλάσουμε, να του αλλάξουμε ταυτότητα.
Η ιστορία του ανθρώπου και της τέχνης, αντηχεί από τους θρήνους και τις φωνές αυτού που χάθηκε και αυτού που σώθηκε.
Αν και αναγνωρίζουμε την προσωρινότητα μας, έχουμε το θράσος να αφηφούμε αυτή τη λεπτή φέτα αιωνιότητας που μας ανήκει.*

Τρόπος παρουσίασης

Το σύνολο των πινακίδων εμπεριέχει όλα τα στάδια διερεύνησης και επίλυσης του κάθε σημείου. Προπλάσματα συνδυασμένα με τρισδιάστατες απεικονίσεις, σκίτσα και κολάζ, αφηγούνται όλη την εξέλιξη της σκέψης, γύρο από την αρχιτεκτονική επίλυση του κάθε σημείου. Ιδιαίτερη προσπάθεια έγινε, προκειμένου να τοποθετηθούν απεικονιστικά οι προτεινόμενες εγκαταστάσεις στο πραγματικό περιβάλλον και να αποδοθεί ρεαλιστικά η τελική μορφή της επέμβασης.